

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

*Akademien för hälsa, vård och välfärd
Avdelningen för psykologi*

Mannens heder är livet,
kvinnans vanheder är döden
Förövarnas legitimering av hedersmord

Beian Wilén

C-uppsats i psykologi, VT 2016
Kurskod: SPS126
Handledare: Gunnel Ahlberg
Examinator: Farah Moniri

Mannens heder är livet, kvinnans vanheder är döden Förövarnas legitimering av hedersmord

Beian Wilén

Den största rädslan i en hederskultur är risken att förlora sin heder och då även sin sociala status. För kvinnorna gäller det att bevara sin kyskhet och att följa de sociala koderna oavsett om hon blir förtryckt och kontrollerad. När en kvinna blir misstänkliggjord och rykten börjar florerat tvingas mannen agera för att rena skammen, och enda lösningen är hedersmord. I denna innehållsanalys användes nio hedersrelaterade domar där 11 gärningsmän dömdes för mord. Syftet med detta var att ta reda på hur gärningsmännen legitimerar sitt brott i relation till hedersbegreppet. Resultatet påvisade fyra centrala kategorier som gärningsmännen använde för att legitimera sitt brott (1) kränkta och vanhedrade, (2) oro och psykisk instabilitet, (3) nödvärn, (4) förnekelse av heder. Framtida forskning kan leda till att utveckla metoder som kan användas i samtal med ungdomar som lever i en hederskultur för att påverka deras sätt att tänka kring heder.

Keywords: honor, dishonor, culture, violence, honor killing

Inledning

Hedersmord i Sverige och i världen

Hedersmord är ett kollektivt planerat mord på en familjemedlem och då oftast en kvinnlig familjemedlem. Hedersmord handlar om att återställa familjens och släktens heder då offret anses ha dragit vanära över familjen och enda sättet att rena skammen är att mörda familjemedlemmen som anses ha orsakat vanhedern. Dessa mord är vanligast förekommande i länder med stark hederskultur, såsom länderna i mellanöstern och södra Asien. År 2014 rapporterades det av FN att 5000 kvinnor dödades i hederns namn runt om i världen. Men förmodligen är denna siffra mycket missvisande då de flesta personer som blir mördade på grund av hederskulturen rapporteras som saknade eller som att de har begått självmord (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014).

I Sverige har 10 % av alla 15 åriga flickor upplevt problem relaterade till hederskultur (Alizadeh, Törnkvist, & Hylander, 2011). Under år 2004 sökte 1500 unga invandrarflickor hjälp hos rättsväsendet, skolan, sjukvården och andra organisationer för deras utsatthet som resulterats av det hedersrelaterade våldet. Förmodligen är denna siffra inte riktig i det avseende hur många flickor som är utsatta då mörkertalet befaras vara stort då många flickor inte träder fram och söker hjälp för sina problem. Skolsköterskor och personal på ungdomsmottagningar anser att problemet med det hedersrelaterade våldet och förtrycket är mycket komplext och svårt att hantera. Dessutom finns det inte mycket information om hur dessa flickor på bästa sätt kan bli hjälpta. Dock är det så att de flesta tonårsflickor som är

utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck vänder sig till skolpersonalen för hjälp i ett initialt skede (Alizadeh et al., 2011).

Genom att ett antal unga kvinnor i Sverige med utländsk härkomst har blivit skadade eller till och med mördade i hederns namn utav sina nära manliga släktingar har fenomenet uppmärksamats. Under 2002 i Stockholm kom flera hundra unga kvinnor till olika myndighetsinstanser för att söka hjälp eftersom det var rädda för att bli utsatta för hedersrelaterat våld. De unga kvinnor som lever i en familj som har starka patriarkala värderingar lever utan frihet eller rättigheter och de är de som är lägst i familjehierarkin (Alizadeh, Hylander, Kocturk, & Törnkvist, 2010).

I Sverige tog man inte dessa unga kvinnor på allvar när de berättade om det våld, hot och kontroll de utsattes för utav sina familjemedlemmar. Det var två mycket uppmärksamade hedersmord som förändrade detta i Sverige. Det ena var mordet på Pela, 1999 och det andra var mordet på Fadime, 2002. Dessa tragiska händelser startade en intensiv debatt i svensk politik att ta tag i detta problem. I denna debatt började politikerna även att prata om misslyckande med att skydda dessa unga kvinnor från sina kontrollerande patriarkala familjer och det var som ett erkännande från politikerna att det svenska samhället har svikit dessa unga kvinnor. Nu fick dessa unga kvinnor en röst att berätta om sin utsatthet och de började också tas på större allvar (Carbin, 2014).

Dessa berättelser var ett sätt att få kunskap om detta fenomen och skapa nya politiska agendor. Dessa unga kvinnor togs nu på allvar när de sökte hjälp och svenska myndigheter började hitta åtgärder för att kunna hjälpa på ett effektivt sätt. Men den svenska modellen på hur man hjälper kvinnor som blir utsatta för en enskild mans våld mot kvinnor passande inte riktigt in i hur hedersrelaterat våld och förtryck fungerar eftersom det är ett kollektivt våld mot kvinnan i denna hederskultur (Carbin, 2014).

När det begicks ett hedersmord på en ung afghansk man 2005 i Sverige började man även uppmärksamma pojkar och unga mäns situation i hederskontexten. Det är viktigt att inte bara skydda och hjälpa kvinnorna i denna kultur utan också de pojkar och unga män som blir utsatta. Pojkar och unga män har dubbla roller i hederskulturen, de är både förtryckta och de som förtrycker (Rexvid & Schlytter, 2012).

De mord som sker i kulturer där heder är centralt rapporteras ofta såsom självmord eller olyckor och därför är mörkertalet mycket stort. Det är uppskattningsvis tusentals kvinnor i världen som dödas varje år på grund av att de anses ha brutit mot hedersnormen. Dessa kvinnor behöver möjligtvis inte ha brutit mot hedersnormen utan det räcker med att kvinnan blir misstänkliggjord på grund av rykten som florerar i hennes omgivning (Alizadeh et al., 2010).

Definition av hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig mot andra former av brottsliga gärningar. Det som kännetecknar det hedersrelaterade våldet och förtrycket är att det utövas kollektivt där hela den närmaste familjen kan vara inblandad och att omgivningen är pådrivande. För att förstå hederskulturen måste man förstå att en mans anspråk på stolthet och hans rätt till stolthet är baserat på hur han ser på sin heder och hur samhället ser på hans heder. Det är det som ger hans uppskattade värde i andras ögon (Ijzerman & Cohen, 2011). Enligt Ijzerman och Cohen (2011) måste mannen dock förtjäna detta genom rätt beteende och framförallt måste hans rykte och kvinnorna i hans familjs rykte godtas. Mannen ska göra allt för att försvara hedern och om det är nödvändigt att ta till våld får han göra det. Medan i de kulturer som inte har heder som det centrala är det individens värdighet som är det som definierar en individs värde och stolthet i samhället. Denna värdighet har människan från födseln och det kan ingen

ta ifrån en och den kan heller inte ges av andra. En individ med känsla av värdighet behöver inte ta till våld eller försvara sin värdighet eftersom individen är stark i sig själv. Om en individ i en västerländsk kultur visar på en mognad blir denne inte provocerad och kränkt av att någon förolämpar hans familj medan en individ i en stark hederskultur anser detta är förolämpande påpekar Ijzerman och Cohen (2011).

I Turkiet är konceptet med heder uppdelat i ett antal begrepp. Det som mest korresponderar till manlig heder är begreppet *Seref*. Det handlar om mannens personliga heder att kunna uppvisa mod och lojalitet. Det andra begreppet är *Namus* och det är det begreppet som är starkt förknippat med familjens heder. Det är en typ av sexuell heder som har stor betydelse i det turkiska samhället och i detta begrepp ligger en del av förklaringen till det hedersrelaterade våldet. Mannens heder är beroende av *Namus* på grund av att det är sammanlänkat med den kvinnliga familjemedlemmens kyskhet och mannens förmåga att bevara denna (Caffaro, Ferraris, & Schmidt, 2014). Mannen är den som är ansvarig för kvinnans *Namus* och därför är han också ansvarig för sin egen. Begreppet *Namus* är även ett kollektivt begrepp där hela familjen eller byn drabbas av skam om en medlem förlorar sin *Namus*. Då en kvinna förlorar sin *Namus* har mannen misslyckats med att upprätthålla kvinnans *Namus* och det blir då nödvändigt att återupprätta *Namus* genom att döda den skyldiga. I detta begrepp finns alltså ett starkt kollektivt tryck från omgivningen där hela byn trycker på för att få *Namus* återupprättad. Detta gruppträck leder till att även rykten kan vara mycket farliga och orsaka stora konsekvenser. Om ett ryckte tar fart och får fotfäste kan det vara lika förödande som att det finns konkreta bevis på att exempelvis en kvinna i byn varit otrogen. Oavsett om det bara är ett rykte gör gruppträcket från byn att *Namus* måste återupprättas och i slutändan kan kvinnan bli dödad bara för att familjen ska kunna bli accepterade i samhället (Caffaro et al., 2014).

Hedersrelaterat våld är ett våld som hela familjer initierar till när en kvinna har vanhedrat familjen (Yurdakul & Korteweg, 2013). Att använda sig av begreppet heder när det kommer till mord är i grunden felaktigt då det i själva verket är ett vanhedrande brott. När detta synsätt appliceras på hedersbegreppet framstår detta som ett sätt för gärningsmannen att legitimera sitt brott som i grund och botten rör sig om kvinnofridskränkning och brott i nära relation samt även mord (Meetoo & Mirza, 2007).

Orsaker till samt förklaring av hedersmord

I en hederskultur är det inte bara mannens egna gärningar och attribut som står för mannens status i samhället, utan det handlar om att bevara hedern hos hela familjen och då främst att se till att de kvinnliga familjemedlemmarna är kyska och betar sig på ett sätt som är moraliskt accepterbart. Den hedersrelaterade normen är att mannens uppgift är att skydda sitt rykte och sin heder medan kvinnan ska upprätthålla sin man och sin familjs heder genom att bete sig enligt de moraliska normerna oavsett om hon blir misshandlad, nedtryckt och våldtagen av sin man (Caffaro et al., 2014). Det enda som gäller för kvinnan är att upprätthålla sin heder genom kyskhet och att vara trogen. Om familjens heder blir skadad av att kvinnan anses ha misskött sig är det mannens uppgift att se till familjens heder återupprättas. Detta kan göras dels genom att mannen isolerar kvinnan eller skickar iväg henne men det kan också leda till att kvinnan mördas. Uppgiften att mörda kvinnan faller alltid på antingen mannen eller en manlig släkting i den vanhedrade mannens omgivning (Caffaro et al., 2014).

Makt ojämlikhet mellan man och kvinna har lett till att mäns våld mot kvinnor är allmänt kulturellt och legalt sanktionerat i en hederskultur. I en stark patriarkal samhällsstruktur har kvinnan begränsad ekonomisk, politisk och mänsklig rättighet. Detta är också ett tecken på att de kvinnliga medlemmarna i ett samhälle är männens egendom (Standish, 2014).

I Turkiet anses det ofint att inte vara gift och att vara skild anses som något onormalt. En kvinna som är skild står inte under beskydd av en man vilket gör att hon måste vara mer försiktig i sina åtaganden. Beroende på vad hon gör kan hon dra vanära över sin infödda familj eller dra vanära över sitt samhälle eller by. I Sverige lever de flesta turkar i enklaver i förorter där detta sociala kontrollsystem kan existera (Akpınar, 2003).

Synen på kvinnan är att hon är modern och beskyddaren av gruppen och värdet som sätts på kvinnan är att hon ska vara självuppförande, hängiven och generös. För att en kvinna ska kunna få hög status behöver hon bli en moder men viktigare är att hon är kysk. Bilden av kvinnan är därför dubbel då hon dels idealiseras för sin roll som moder men samtidigt ses hon som en fara då hon kan dra vanära över gruppen om hon inte följer reglerna. Därför måste kvinnan kontrolleras och övervakas (Akpınar, 2003).

Enligt Akpınar (2003) finns i de traditionellt religiösa delarna av Turkiet uppfattningen att kvinnor och män som interagerar med varandra i sociala kontexter är att jämställa med sexuell interaktion. För att inte omgivningen ska anse att familjers heder blir skadad är det viktigt att kvinnorna i sociala sammanhang inte har ögonkontakt med män och att de täcker sina huvuden. Genom att göra detta signalerar kvinnan att hon är ren och dygdig medan motsatsen skulle skicka ut signaler på att hon är oren och smutsig. I samband med giftermålet överförs ansvaret på att kontrollera och övervaka kvinnan på den blivande maken. Kvinnan är uppskattad för hennes förmåga till fortplantning men uppskattningen hänger helt och fullt på hennes oskuld innan äktenskapet och hennes trohet därefter. Bara genom att begränsa kvinnan och kontrollera henne kan det säkerställas att hon bibehåller sin trohet. Detta eftersom det anses att kvinnan själv saknar självkontroll och därför måste kvinnans sexualitet kontrolleras och övervakas. I vissa delar i Turkiet anses det att utföra hedersrelaterade brott som en del i att växa upp och bli en man. Dessa patriarkala kulturella traditioner motiverar pojkar att vara stolta över att ta del och genomföra hedersrelaterade brott (Akpınar, 2003).

Eftersom heder är en maskulin angelägenhet där konceptet har normer och värderingssystem som är manlig kontroll över den kvinnliga sexualiteten som grundpelare måste man främst arbeta med att förändra attityden hos män som praktiserar hedersbaserade traditioner anser Rexvid och Schlytter (2012). Dessa unga män ärver hedern från sina fäder och måste bevisa sitt mod och deras förmåga att försvara familjens heder, de kontrollerar sina systrar, kvinnliga släktingar och även sina mödrar. En man ska se till att kvinnorna i hans familj alltid beter sig efter hederskulturens normer och därmed undvika att bli omgiven av rykten som kan vanhedra hans eller familjens rykte. Hans maskulinitet hänger på hans förmåga att klarar av detta (Rexvid & Schlytter, 2012).

Enligt en undersökning (Akpınar, 2003) ansåg 56 % av männen i de västra delarna av Turkiet att de hade absolut makt över sina fruar. Motsvarande siffra i de östra delarna av Turkiet var ännu högre med 73 % av männen. Resultat av studien visade också 36 % av männen i västra Turkiet och 57 % i östra Turkiet ansåg att de hade rätt att slå sina fruar om de inte blev lydda. Av gifta kvinnor i åldrarna mellan 15 och 49 år var det på landsbygden 71 % av kvinnorna som ansåg att deras män hade rätt att slå dem om de förtjänade det. Bland kvinnorna i städerna var motsvarande siffra 38 %.

Svenska tonårsflickor förväntas att eftersträva oberoende från sina föräldrar som en del i processen att bli vuxen. Tonårsflickor som i Sverige däremot lever i en hederskultur hamnar i en komplex och svår situation (Alizadeh et al., 2011). För dessa flickor förväntas det inte av den patriarkala familjen att de ska eftersträva ett oberoende från föräldrarna och det är heller inget som tillåts. Däremot kommer dessa flickor i kontakt med den svenska kulturella normen i skolan och detta leder till att många flickor som lever i hederskulturen slits mellan att vara lydig inför familjens krav eller eftersträva sina egna personliga mål och drömmar. Om föräldrarna känner att de riskerar att förlora kontrollen över dottern isoleras hon eller annars gifts hon bort för att inte förlora kontrollen. Det är vanligt i vissa kulturer att familjebanden är

betydligt starkare och att kontakten mellan familjemedlemmarna är väldigt frekvent, jämfört med hur det ser ut rent generellt i den västerländska kulturen anser Alizadeh et al (2011).

I Sverige har debatten kring mordet på Fadime som begicks 2002 blivit polariserad. Den ena ståndpunkten förklarar våldet mot kvinnor som invandrat till Sverige med att det finns en global patriarkal dominans, medan andra förklarar det som kulturellt betingat (Akpinar, 2003). De som förklarar våldet mot kvinnor utifrån en kulturell aspekt tar avstamp i uppfattningen att det finns en homogen svensk kultur som står för överlägsna värderingar och på motsatt sida finns en ”invandrarkultur” där det inte tas någon hänsyn huruvida det handlar om arabisk, turkisk, kurdisk eller islamistisk kultur. Den generella uppfattningen är att människor sätter den egna kulturen i centrum och därför är interaktionen mellan olika kulturer av naturen fientliga och olika kulturer är också ojämförbara (Akpinar, 2003).

Olika former av hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck anses vara en form av könsbaserat våld som är ett komplext fenomen som kan te sig i många olika former såsom fysisk, emotionellt eller sexuellt. Dessa typer av hedersrelaterat våld handlar om kontroll, begränsning av frihet genom att till exempel inte tillåta skolgång. Dessa unga kvinnor kan tvingas till självmord och åsamka sig skada på den egna kroppen. Svält och förgiftning används också som en form av bestraffning. I vissa fall blir kvinnan utsatt för stympning där hennes öra eller näsa skärs bort från kroppen (Hague, Gill, & Begikhani, 2013).

Enligt Hague et al. (2013) blir en flicka eller ung kvinna våldtagen är det inte ovanligt att hon tvingas in i ett äktenskap med sin våldtäktsman för att familjen ska behålla sin heder. Det hedersrelaterade våldet tvingar unga kvinnor till att testas om det är oskulder, kirurgiska ingrepp för att återställa mödomshinnan eller tvingas till könsstympning. Att genomgå abort eller adoptera bort sina barn eller att överge sina barn är också något dessa unga kvinnor tvingas till i denna hederskultur. För kvinnor anses inte ha makt över sin kropp eller rätt till sin egen sexualitet.

Förtrycket eller kontrollen över den kvinnliga sexualiteten sker på flera olika sätt. De olika könen segregeras från varandra, kvinnor gifts bort redan vid väldigt ung ålder och giftesmålen är arrangerade. Giftesmålen är dessutom mellan medlemmar ur den etniska gruppen och sex är bara tillåtet inom äktenskapet (Akpinar, 2003). Även en kvinnas partner kan drabbas av det hedersrelaterade våldet om denne bedöms vara en olämplig partner (Hague et al., 2013).

Dessa koder som måste efterlevas inom denna hederskultur är en tung ansvarsbörda för kvinnor att bära. Hon måste lyda sina manliga släktingar blint till allt ifrån vilka hon umgås med, hur hon klär sig och vem hon ska gifta sig med. Kvinnor som lever under dessa förhållande mår mycket dåligt och riskerar sin psykiska hälsa, de känner oftast en hopplöshet som leder till tankar på självmord och de kan uppvisa ett självskadebeteende (Hague et al., 2013).

Offrets upplevelse och livssituation

I en studie (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014) undersöktes offrets livssituation genom att använda 37 tingsrättsdomar i Sverige där målsägande var flickor mellan 13-18 år. Utav dessa 37 domar var 13 rena hedersdomar. I domarna kunde det läsas att flickor i hedersgruppen begärde medhörning vilket innebär att offren inte vågade bemöta sina förövare som tillika är deras närmaste anhöriga i rätten. Medan i den andra gruppen av flickor bemötte de sina förövare i rätten. Flickor i hedersgruppen var mer isolerade, hade mindre stöd från socialtjänstens personal eller andra vuxna. Bakgrunden till att de inte hade ett bra skyddsnät

står att finna i att dessa flickor har varit isolerade och kontrollerade av familjen och deras hederskultur.

Det är endast i relation till vissa etniska grupper där konceptet hedersvåld ses som en pådrivande kraft för våld i nära relation. För kvinnornas del fungerar begreppet med heder och rädslan för skam eller vanheder som en begränsning där de blir mer isolerade och är mindre benägna att söka hjälp hos myndigheterna då de blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Kvinnor i en hederskultur bär med sig en rädsla för att bli straffade för något som kan anses vara vanhedrande och de riskerar att drabbas av våld eller bli mördade av sina familjemedlemmar eller andra i sin närhet (Meetoo & Mirza, 2007).

Sedem och Ferrer-Wreder (2014) intervjuade unga kvinnor som lever i en hederskultur i Sverige och resultaten visade att unga kvinnors relation till sina föräldrar var dysfunktionella. En del av de unga kvinnorna upplevde en ständig rädsla att förlora sina föräldrar eftersom det ständigt var bråk inom familjen och de unga kvinnorna var oroliga över att föräldrarna skulle skiljas och att socialen skulle tvångsplacera dem på fosterhem. Under barndomen präglades uppväxten av osäkerhet och en känsla att de inte kunde lita på sina föräldrar eller på sina syskon. En ständigt närvarande rädsla och konstanta familjebråk men inslag av fysiskt våld präglade de unga kvinnornas vardag. Genomgående var pappan den i familjen som de unga kvinnorna var mest rädda för då de visste att han skulle göra vad som helst för att ta tillbaka hedern som kunde anses ha tagit skada. Under puberteten intensifierades konflikten mellan de unga kvinnorna och föräldrarna. Då de unga kvinnorna började intressera sig för det motsatta könet och sin egen sexualitet hårdnade föräldrarnas kontroll ytterligare. De unga kvinnorna upplevde att föräldrarna helt saknade förståelse för deras synsätt och de unga kvinnorna upplevde här en mycket intensiv rädsla. De flesta ansåg att deras mor varit allt för passiv och ensidigt tagit makens parti i konflikterna och därför inte brytt sig om sin dotters välbefinnande. Uppväxten hade präglats av förtryck, begränsningar, både fysiska och psykiska kränkningar och en ständigt närvarande rädsla (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014).

I en studie (Caffaro et al., 2014) utförd i Jordanien 2002 där kvinnor i åldrarna 17 till 67 år deltog, framkom att kvinnorna tenderar att anse att kvinnor som blir misshandlade av sina män själva har ett stort ansvar för varför de blir misshandlade och att männen som misshandlar förtjänar milda eller inga straff. Då både män och kvinnor har samma synsätt kring det hedersrelaterade våldet är det en rimlig uppskattning att tro att kvinnor spelar en stor roll för att legitimera det hedersrelaterade våldet mot kvinnor (Caffaro et al., 2014). När det gäller kvinnornas roll som förövare i det hedersrelaterade våldet händer det att modern inte ingriper när deras dotter ska mördas. Anledningen till detta är att vanära kan helt förstöra hennes mans heder och undergräva familjen ekonomiska och sociala status. Därutöver kan det bli omöjligt att gifta bort sonen. I vissa fall faller ansvaret att återupprätta hedern inte på maken till den kvinna som har gjort något som anses vanhedrande. Det kan anses att kvinnans infödda familj ska bära ansvaret att rena vanhedern och då faller ansvaret att bestraffa eller mörda dottern på dotterns manliga och kvinnliga släktingar (Meetoo & Mirza, 2007).

När kvinnor som lever i en hederskultur men är bosatta i den västerländska kulturen har sökt hjälp hos sina mödrar för att undslippa övergrepp som deras make utfört är det ovanligt att de har möts med en ovilja till att bli hjälpta och att modern säger åt sin dotter att detta får hon stå ut med då han är din make (Meetoo & Mirza, 2007).

Föräldrarnas upplevelse och rädsla

Mödrar som intervjuats berättade att deras största rädsla var att deras döttrar skulle göra något normbrytande och att de skulle assimileras in i den svenska kulturen (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014). Denna rädsla bestod i att döttrarna skulle utveckla dåliga vanor och förstöra sin framtid. Rädslan att förlora kontrollen över sin dotter gjorde att modern utökade än mer

kontroll och begränsningar över sin dotter. Mödrarna var mycket oroliga över att dottern skulle bli ihop med någon kille eller att sådana rykten skulle börja florerera inom den egna kulturella gemenskapen. Ett sådant rykte skulle förstöra familjens rykte och det var hon som moder som hade som uppgift att upprätthålla familjens heder genom att kontrollera sitt eget beteende och uppfostra dottern till en hedersam ung kvinna. Risken fanns att det var modern som skulle få skulden för att dottern inte uppträdde i enlighet med hedersnormen. Dessutom visste modern att dottern riskerade att dödas. Modern kände alltså en rädsla både för sin egen del och för dotterns (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014).

Genom intervjuer av fäder framkom det att deras rädsla bestod i risken att förlora sin heder och därmed sin sociala status. Då denna är starkt knuten till döttrarnas sexualitet ansåg de att om döttrarna inte betedde sig på rätt sätt riskerade han att i ögonen på andra bli dömd som en dålig förälder. Det var ständigt en oro över hur landsmän i Sverige och även i hemlandet skulle se på honom. En känsla av ilska fanns närvarande då både deras döttrar och även det svenska samhället såg på dem som kontrollerande tyranner. Fäderna hade en känsla av att deras döttrar hade kränkt dem och vanärat dem genom deras beteende. Kärnan i fädernas rädslor handlade om hur omgivningen skulle döma och se på dem (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014).

Lagens syn på hedersrelaterat våld och förtryck i andra länder och i Sverige

Inom rättssystemet i Turkiet finns en stark patriarkal grundton där männens kulturella överlägsenhet bejakas i rättsinstanser. Exempelvis riskerar en kvinna som flyr från sin förövare att återföras till sin man eller familj även om hennes liv är i fara. När detta appliceras på immigration och det finns en upplevelse av diskriminering av värdlandet finns risken att den etniska minoriteten som har konservativa patriarkala värderingar blir mer inåtvänd och isolerar sig från övriga samhället. I denna grupp riskerar kvinnor att utsättas för ökat tryck av patriarkala värderingar som är kvarlevor från det lantliga eller feodala samhället (Akpınar, 2003).

Inom Jordaniens, Libanons och Syriens rättssystem görs det skillnad på hedersrelaterade brott och brott som inte har med heder att göra (Kulwicki, 2002). Enligt lagen i dessa länder utdöms mildare straff eller inget straff alls om brottet handlar om heder. Som exempel kan den Jordanska strafflagen artikel 340 nämnas där följande står att läsa: 1. Han som upptäcker sin fru begå äktenskapsbrott med en annan, och han dödar eller skadar en eller båda, ska då undgå att bli straffad, 2. Han som upptäcker sin fru, eller mor eller dotter eller syster, i säng med en annan, och han dödar eller skadar en eller bägge, ska vara föremål för straff lindring.

Enligt Jordaniens lag är alltså maken befriad från straff då han utför ett mord i hederns namn (Kulwicki, 2002). Men lagen ger även fördelar, i form av inga eller reducerade straff, till söner, fäder, bröder och i en del fall även kusiner till kvinnan som utsätts för brottet. Lagen hjälper på så vis till att ursäkta och legitimera mord som begås i hederns namn. Trots att Jordanien har genomgått stora förändringar de senaste åren med anledning av globaliseringen och exponering av den västerländska kulturen, ser fortfarande familjestrukturen ut som tidigare. Det är ett samhälle där mannen är ansvarig över kvinnan både ekonomiskt och moraliskt men även legalt. Det patriarkala systemet är starkt närvarande och en man är högre skattad än en kvinna och kvinnan behandlas som en individ som ska skyddas utav mannen (Kulwicki, 2002).

I många länder är könsbaserat våld fortfarande inte brottsligt (Standish, 2014). Enligt Sharialagarna är det ett allvarligt brott att vara otrogen och även att ha samlag utanför äktenskapet. Straffet för dessa brott varierar beroende på hur koranen tolkas. I vissa fall utdöms 100 piskrapp medan i andra fall döms parterna till döden genom stening (Kulwicki, 2002).

I Storbritannien har det i flera fall av hedersrelaterade mord förekommit att gärningsmännen har försökt få lindrigare straff genom att framföra kulturella skäl till mordet som försvar. Detta har rätten dock inte tagit någon hänsyn till (Meetoo & Mirza, 2007).

FN har med flera länder tagit upp kampen mot tvångsäktenskap och hedersrelaterat våld efter publicitet runt om i världen med hedersmord som skett de senaste åren. Mediabevakning kring hedersrelaterat våld har varit mer uppmärksam i de nordiska länderna än i de övriga västerländska länderna och Sverige har varit det land som har lagt mer resurser och pengar på att ta tag i detta problem. Även om det har varit ett stort engagemang från politisk sida avseende detta fenomen finns det fortfarande en brist på akademiska studier om ämnet (Carbin, 2014).

Motivering till studien samt syfte och frågeställning

Då många familjer lever i en hederskultur och med anledning till att denna grupp ökar med den immigration som sker är det ytterst relevant att belysa detta fenomen. Den litteratur som finns tillgänglig tenderar att beskriva hederskontexten på ett bra sätt. Men det finns luckor i nuvarande forskning då detta är ett relativt nytt fenomen i den västerländska kulturen. För den övergripande majoriteten av människor är det helt otänkbart att på något sätt skada sitt eget barn eller nära familjemedlem. Hur kan hedern bli så viktig att den blir tjockare än blod? För att öka på kunskapen om hederskontexten och komma fram till hur hedersbrotten kan förhindras är det viktigt att förstå hur gärningsmännen resonerar. I nuvarande forskning har detta inte belyst i sak och ett fenomen som kan visa sig sant är att det hedersrelaterade våldet och förtrycket är ingenting som diskuteras utanför den egna kulturen. I till exempelvis Jordanien får en gärningsman förmildrade eller inget straff om brottet är att se som ett hedersbrott. Det leder fram till frågeställningen, hur legitimerar gärningsmännen sitt brott i relation till hedersbegreppet? Följaktligen blir syftet med denna uppsats att ta reda på om gärningsmännen erkänner brottet och i sådana fall hur denne legitimerar sitt brott.

Metod

Deltagare

Sammanlagt analyserades 11 gärningsmäns svar från förhören och utredningarna i åtta tingsrättsdomar samt en hovrättsdom. Gärningsmännens ålder då mordet begicks var från 16 år till 62 år och de har alla en bakgrund från länder med stark hederskultur som tradition. Gärningsmännen till de mördade kvinnorna var alla en eller flera närstående manliga familjemedlemmar såsom make, fader, broder och farbröder. De två mord som var på män var det flickvännens familjemedlemmar som var gärningsmän samt i det ena mordet var en av tre gärningsmän den enda kvinnan i domarna som tilltalsman och det var då flickvännens moder.

Material och procedur

Eftersom hederskontexten är ett fenomen som det inte talas offentligt om bland de som lever i denna kultur och det är svårt att få direkt kontakt med gärningsmännen användes svenska domstolsdomar som analysenheter för att få svar på frågeställningen. Alla domarna handlade om ett hedersmord som hade begåtts och några är kända fall i svensk kriminalhistoria. Därmed var det också ett homogent, målinriktat urval samt handplockade domar och dessa

var av intresse för denna analys. Tabell 1 visar detaljerad information om gärningsmännens brott och domslut.

Tabell 1

Gärningsmännens brott och domslut i relation till hedersbegreppet

Offer och brott	Gärningsmännen	Domslut
Dom: 1 Kvinna skjuten med 2 skott utav sina far och sina farbröder. Fader, farbröder och farfar planerat mordet. De lurar kvinnan till hemlandet för att genomföra mordet.	Farbror 36 år Farbror 48 år (Fadern kvar i hemlandet. Tredje farbrodern och farfar bor i Australien)	Mord 3 kap 1 § brottsbalken Fängelse på livstid
Dom: 2 Kvinna skjuten med 2 skott utav sina far	Fader 56 år	Mord 3 kap 1 § brottsbalken Fängelse på livstid
Dom: 3 Man, rituellt tortyrmord, kokande olja hällt över sig, slagen med basebollträ och knivhuggen flertal ggr med kniv och pik. Skalperingsförsök	Flickvännens minderåriga broder 17 år, moder 40 år och fader 41 år	Tingsrättens dom: brodern sluten ungdomsvård 4 år, utvisning från riket samt förbud att återvända på livstid. Moderns och faderns åtal ogillas. Hovrättens dom 5 år senare: Brodern medhjälp till mord, utvisningen ogillas. Modern och fadern döms till Mord 3 kap 1 § brottsbalken Fängelse 10 år och utvisning från riket samt förbud att återvända på livstid.
Dom: 4 Kvinna knivhuggen 53 gånger	Fader 62 år	Mord 3 kap 1 § brottsbalken Fängelse på livstid
Dom: 5 Man knivhuggen 29 gånger	Flickvännens fader 40 år	Mord 3 kap 1 § brottsbalken Fängelse 18 år
Dom: 6 Kvinna halalslaktad med kniv, grov våldtäkt varje dag, förtryck, kontroll och misshandel. Ville att hon skulle veta att hon skulle dö bad henne säga Kalimah bönen från Koranen som man säger innan ett djur ska slaktas	Make 21 år	Mord 3 kap 1 § brottsbalken, Misshandel 3 kap 5 § brottsbalken, Olaga hot 4 kap 5 § 2 st brottsbalken, Grov våldtäkt 6 kap 1 § 1 st och 4 st brottsbalken Fängelse på livstid utvisning från riket samt förbud att återvända på livstid
Dom: 7 Kvinna huggen 106 gånger över hela kroppen med kniv och en sax	Broder 16 år	Mord 3 kap 1 § brottsbalken Fängelse 8 år

Dom: 8

Kvinna knivhuggen 66 gånger,
stympad (näsa och överläpp)

Make 52 år

Mord 3 kap 1 § brottsbalken
Fängelse 18 år

Totalt användes nio domar men det var åtta hedersmord som analyserades då en av tingsrättsdomarna hade en hovrättsdom medskickad då en överklagan hade gjorts dit. Morden begicks mellan åren 1999-2015. Sex utav morden var på kvinnor och två var på män. Alla mord förutom ett av morden begicks i Sverige. Mordet som begicks i kvinnans hemland har tingsrättsdom och förhörutdrag från hemlandet i den svenska tingsrättsdomen. Domarnas målnummer och vilken tingsrätt i Sverige som har avgjort fallen togs reda på genom att söka på internet. Då namnen på offren samt vissa utav gärningsmännen var kända sen tidigare underlättades detta sökande. Eftersom domarna är offentliga handlingar kontaktades respektive tingsrätt för att få domarna skickade på mail.

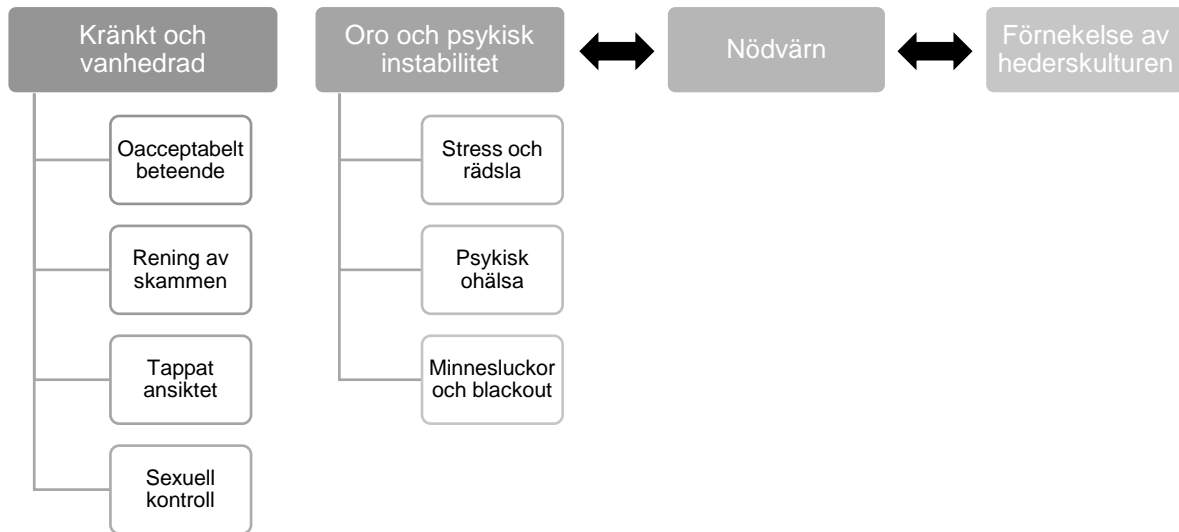
Databearbetning

De utskrivna domarna bestod av 318 sidor sammanlagt. Den kortaste domen var på 11 sidor och den längsta på 51 sidor. Metoden som användes var en kvalitativ innehållsanalys och tillvägagångssättet för analysen var en induktiv ansats. För att få en klar helhetsbild av alla parter i domarna lästes och analyserades fallen ett flertal gånger, detta också för att förstå den bakomliggande historien innan mordet skedde och få en bild utav händelseförloppet under och efter det att mordet begåtts. Därefter riktades fokus på gärningsmännens utsagor i domarna och det som var relevant för frågeställningen. Dessa meningsbärande enheter dokumenterades i separata Word dokument och domarna lades sedermera åt sidan. För att behålla det ursprungliga materialet och kunna gå tillbaka om det senare behövdes kopierades dessa dokument i nya Word dokument och kodades. Sedan meningskoncentrerades materialet, irrelevant innehåll samt överflödiga ord togs bort. Detta resulterade i en lista för var och en av morden som abstraherades ytterligare och innehållet som behölls var det centrala och viktigaste i förhörsvaren. De olika listorna varierade till mellan fem och 25 kondenserade meningsenheter. Listorna med meningsenheterna sammanställdes till en gemensam lista och lästes igenom och analyserades för att urskilja gemensamma kategorier. En lista upprättades med kategorierna och för att se vilka av dem som förekom mest i gärningsmännens svar och därmed kunde de centrala kategorierna urskiljas samt rangordnas.

Resultat

Med anledning av hur gärningsmännen har legitimerat brotten i sina förhör kunde fyra centrala kategorier och dess subkategorier identifieras. Den första centrala kategorin är kränkt och vanhedrad och dess subkategorier är oacceptabelt beteende, rening av skammen, tappat ansiktet samt sexuell kontroll. Oro och psykisk instabilitet är den andra centrala kategorin och dess subkategorier är stress och rädsla, psykisk ohälsa samt minnesluckor och blackout. Den tredje centrala kategorin är nödvärn och den fjärde är förnekelse av hederskulturen (se Figur 1).

I följande stycken benämns gärningsmännen som G1, G2 och så vidare. I några fall finns fler gärningsmän och då benämns de som G1a eller G1b beroende på vilken ordning de benämns i domen (Se Tabell 1).

Figur 1. Hierarki över de centrala kategorierna och dess subkategorier över gärningsmännens legitimering.

Kränkt och vanhedrad

Orsakerna till mordet som gärningsmännen uppgav var att de kände sig kränkta och vanhedrade. G4 som mördade sin vuxna dotter samt planerat mordet två veckor innan säger att: ”hon hade kränkt familjens och hans heder” (dom 4, Tabell 1). G4 berättar att det var flera orsaker till varför han mördade sin dotter. Hon hade uppträtt flörtigt mot andra män och dessutom varit otrogen med en granne. Hon hade varit uppkäftig och bråkig mot familjemedlemmar och hon gjorde som hon ville samt brydde sig inte om vad andra tyckte. Han ansåg att han var tvungen att mörda henne på grund av hennes beteende som var oacceptabelt.

Oacceptabelt beteende. Offren hade ett så pass oacceptabelt beteende att det inte fanns någon möjlighet till försoning. Detta på grund av vad människor i deras omgivning som lever efter samma hedersnorm skulle anse och för att kunna träffa dessa människor med upphöjt huvud behövde hedern återupprättas. Problemet är att offren har blivit för anpassade till den västerländska kulturen och normen och att detta inte är förenligt med gärningsmännens egen kultur. G1b säger att: ”hon imiterade västerländska seder och traditioner” (dom 1, Tabell 1) här säger G1b att eftersom offret inte kunde leva efter deras egen hederskultur utan att offret levde och anpassade sig mer till den västerländska normen var det helt oacceptabelt för familj och släkt och detta ledde till en känsla av vanheder. Det är deras familjs skyldighet att bevara traditionerna speciellt när familjen inte lever i sitt hemland. Denna känsla av vanheder var så stark att den enda lösningen att rena skammen var att mörda offret.

Rening av skammen. När mordet planeras och genomförs kan familjen och släkten bli fria från skammen. Detta säger G2 när han i sitt förhör uppger: ”kunde inte bli kvitt henne, att skjuta henne var enda lösningen, nu är alla problem lösta för hon var problemet” (dom 2, Tabell 1). I ögonen på andra som lever i samma hederskultur har familjen renat sig från den skam de blivit utsatta för. Släkt och omgivningens krav på rening av skam var så starka att

mordet var den enda lösningen. Gemensamt för gärningsmännen är att de anser sig ha tappat ansiktet.

Tappat ansiktet. Generellt sett upplever gärningsmännen att när de blivit kränkta har de dessutom förlorat sin heder och tappat ansiktet inför sin omgivning. Exempelvis uppgav G8 att hans fru hade på sig en klänning på ett bröllop där släkt och vänner befann sig. Denna klänning avvek från den vedertagna seden och dessutom hade fruns systrar burit huvudduk på bröllopet. G8 ville inte att rykten om frun skulle spridas på grund av den klädsel hon burit. Men han förstod att rykten skulle komma att florera då han såg klänningen hon hade på sig då klänning ifråga var baraxlad. G2 upplevde att han tappat ansiktet då han i förhör uppger följande: ” hon förtalade oss och ljög och lämnade ut oss till massmedia” (dom 2, Tabell 1). Denna känsla av att ha tappat ansiktet inför hela sin omgivning och samhälle är utom möjlig försoning.

Sexuell kontroll. I domarna framkommer det tydligt att gärningsmännen anser sig ha rätten att kontrollera offrens sexualitet. Som exemplet ovan där G8 upplevde att hans fru hade på sig en utmanade klänning handlar denna känsla om att kontrollera fruns sexualitet genom att se till att hon skyler sin kropp. Detta för att andra män inte har rätt att se hans frus kropp. Denna kontroll över kvinnans sexualitet ses i många av domarna. Den sexuella kontrollen ter sig på olika sätt men den finns alltid närvarande i gärningsmännens legitimering av hedersbrottet. Den sexuella kontrollen handlar om att kvinnan inte får klä sig som hon vill. Kvinnan får heller inte vistas i omgivningar där en sexuell underton kan anses finnas som G6 där hans fru inte får åka och träningssimma som hon gjort tidigare innan giftermålet. En annan rädsla som gärningsmännen återkommer till är att frun eller dottern inte ska vara oskuld innan giftermål. Det framkommer av domarna att det ständigt finns en rädsla för otrohet. Otroheten behöver inte vara av det slag som västerländsk kultur anser vara otrohet utan det räcker med att kvinnan har manliga vänner som hon talar med via elektronisk kommunikation eller träffar på för att det ska anses som otrohet. Vidare framkommer att flera gärningsmän anser att kvinnan tillika offret inte har upprätthållit sin kyskhet. Denna kyskhet anser gärningsmännen att kvinnan förlorat då exempelvis kvinnan i fråga misstänktes ha haft en sexuell relation med en annan innan giftermålet. Det visar sig i följande citat där G6 säger: ” förutsättningen för giftermålet var att hon skulle vara oskuld annars är det skamligt” (dom 6, Tabell 1).

Oro och psykisk instabilitet

Vidare uppger gärningsmännen en oro och psykisk instabilitet vilket också är den nästa centrala kategori som har framkommit ur domarna. Denna kategori innefattar både de som erkänner och de som förnekar att mordet är hedersrelaterat. Flera av gärningsmännen legitimeringar brottet genom att hänvisa till att de har under en tid innan mordet begåtts levt under en press. Denna centrala kategori innefattar tre subkategorier och den första identifierade subkategorin är:

Stress och rädsla. Gärningsmännen anser sig ha upplevt att offrets levnadssätt är en skam för familj och släkt och har orsakat stress och rädsla. Denna rädsla för vad omgivningen ska anse om familjen och ständiga stressen över att bli påmind om den vanheder som orsakats av offret. G3a säger i förhör att: ”hade svårt att sova på grund av min syster och hennes pojkvän och klarade inte av att ta mig till skolan” (dom 3, Tabell 1). Det framkommer att gärningsmännen tenderar legitimera sitt brott som en orsak utav nästa subkategori som är psykisk ohälsa.

Psykisk ohälsa. Stressen och rädslan som gärningsmännen har levt med över tid orsakar i sin tur en psykisk ohälsa uppger de i förhör. G1a säger att: ” dottern sköts av brodern eftersom han mår psykiskt dåligt och hade familjeproblem” (dom 1, Tabell 1). Flera av

gärningsmännen uppger att de har lidit av en psykisk ohälsa orsakad av offrets leverne. Gärningsmännen upplever att de har förlorat sin heder och i ögonen på sin omgivning har de inte klarat av att kontrollera offret. När det kommer till själva gärningen uppger flera gärningsmän att det har drabbats utav minnesluckor och blackout.

Minnesluckor och blackout. G8 berättar: ”bråkade och något hände i huvudet, vaknade till och hade en blodig kniv i handen och blodiga kläder” (dom 8, Tabell 1). Vissa av gärningsmännen säger att de inte kommer ihåg själva mordet men dessa gärningsmän har dock kommit ihåg de händelser som föranledde mordet men själva genomförande är borta från minnet. Detta förklarar dom med att de har utsatta för en stress och psykisk instabilitet över tid.

Nödvärn

Det framgår med tydlighet att i de fall där gärningsmännen inte vill ta på sig ansvaret för mordet skyller de brottet på en utomstående eller en extern faktor. Exempelvis skyller de på att offret har attackerat och att de har handlat i nödvärn samt att brottet orsakades av en psykisk belastning. I de fall där gärningsmannen har berättat att det handlade om nödvärn har gärningsmannen dessutom förnekat att brottet är hedersrelaterat. G7 säger att: ”systemen blev attackerad av en okänd maskerad gärningsman och jag hämtade kniv för att skydda min syster” (dom 7, Tabell 1).

Förnekelse av hederskulturen

Det leder fram till ytterligare en legitimeringskategori som är att förneka hederskulturen. Dessa gärningsmän erkänner inte att mordet var hedersrelaterat. Gärningsmännen berättar här att offret har fått göra sina egna val i livet och att de alltid har värnat om kvinnors rättigheter. Vidare uppger de att det inte har förekommit någon form av kontroll och att offret fick gifta sig med vem hon ville. Ett exempel är G5 som uppger i domstolsförhandlingen att: ”min familj är modern och vi är integrerade i det svenska samhället och jag har ingen synpunkt på om dottern förlorar sin oskuld innan hon gifter sig” (dom 5, Tabell 1).

Sammanfattningsvis framkommer det av gärningsmännens förhör att gärningsmännen upplever sig kränkta och vanhedrade. Anledningen till denna känsla är att offren har haft ett oacceptabelt beteende som inte går att tolerera. Det gör att gärningsmännen upplever sig tvingade till att rena den skam som besudlat dom. Med anledning av offrens oacceptabla beteende har gärningsmännen tappat ansiktet inför omgivningen och därför är kravet på att rena skammen desto större. Anledningen till att gärningsmännen har känt sig kränkta och vanhedrade är på grund av offrets oacceptabla beteende och det handlar om att offret har frigjorts sig från hederskulturens kontroll över sexualiteten. När den sexuella kontrollen över offret har förlorats har detta fått gärningsmännen att agera. När gärningsmännen känner sig kränkta och vanhedrade och att de har tappat ansiktet inför sin omgivning upplever de samtidigt en oro och psykisk instabilitet. Denna psykiska instabilitet beror på att gärningsmännen känner sig stressade och rädda. Av domarna framkommer det att rädslan i sin tur beror på att omgivningen inte kommer att respektera dem då de har förlorat sin heder. Gärningsmännen uppger att de har lidit av en psykisk ohälsa med anledning av påfrestningen det betyder att förlora sin heder. Några av gärningsmännen har berättat om att de drabbats minnesluckor under gärningen och de därför inte kan redogöra för händelseförloppet i detalj. Dessa gärningsmän skyller på att det var deras oro och psykiska instabilitet som gjorde att de inte visste vad de gjorde under gärningen. De som förnekar hederskulturens påverkan på deras handling har istället legitimerat sitt brott genom att de handlade i nödvärn. Vidare ses det i förhören att dessa gärningsmän använder sig utav tre av de centrala kategorierna tillsammans

för att legitimera sitt brott. När de förnekar sin hederskultur och säger att de handlade i nödvärn med anledning av den psykiska påfrestning de var utsatta för kan man dock konstatera att gärningsmännen ständigt återkommer till att diskutera och förneka begrepp som ingår i hederskulturen. Indirekt visar det sig dock att den egentliga anledningen av den oro och psykiska instabilitet de har känt är ett resultat av upplevelsen av att de är kränkta och vanhedrade. Detta tvingar dem till att rena den skam de är utsatta för.

Diskussion

Resultatdiskussion

Syftet med detta arbete var att ta reda på om gärningsmännen erkänner brottet och i sådana fall hur denne legitimerar sitt brott. Under arbetets gång ställdes även frågan om huruvida gärningsmännen inte är villiga att erkänna att brottet är relaterat till heder. I alla dessa fall handlar mordet om heder. Detta är obestridligt då det i samtliga fall finns en stor och omfattande utredning där bakgrund till vad som föregicks morden finns utredda. I samtliga fall har offret levt i en hederskultur med förtryck, kontroll och våldsinslag som det innebär. Utgångspunkten i detta arbete är alltså att samtliga mord är att se som hedersmord med bakgrund av den omfattande bevisning som finns i varje enskilt fall. När det gäller studiens frågeställning kan denna anses vara besvarad i och med att de centrala kategorier som identifierades ger en bild av hur gärningsmännen har legitimerat sitt brott.

När det gäller de erkända brotten är det den centrala kategorin kränkt och vanhedrad som flest gärningsmän angav som legitimering. Som nämndes av Caffaro et al. (2014) är det mannens uppgift att skydda sitt rykte och sin heder medan kvinnans roll är att vara kysk och lyda sin make eller fader. Trots att kvinnan blir misshandlad eller våldtagen av sin manliga släkting ska hon ändå stå ut med detta övergrepp för att inte dra skam över sin familj. I resultaten från domarna framkommer det att gärningsmännen har ansett att offret har haft ett oacceptabelt beteende och att gärningsmännen har tappat ansiktet inför släkt och vänner och den enda vägen att bli kvitt skammen och återupprätta sin och sin familjs heder har varit att mörda offret. När gärningsmännen som erkänt legitimerar sitt brott använder de sig av ansatsen att det var offrets fel och att de inte hade något val. Hela felet enligt gärningsmännen ligger på kvinnan och att hon har gett gärningsmännen skam. En kvinna kan inte själv besitta heder eller skam men kan skänka både heder och skam. Alizadeh et al. (2010) säger att även om kvinnorna rent faktiskt inte har brutit mot hedersnormen räcker det med att det har funnits en misstanke och ett rykte som börjat spridas för att gärningsmännen känt sig tvingade att agera. I samtliga fall handlar kränkningen som gärningsmannen upplever sig ha blivit utsatta för någon form av förlust över den sexuella kontrollen över offret. Det framkommer att förlusten av den sexuella kontrollen initierar ett förlopp av händelser som i dessa fall har slutat med mord för att gärningsmännen ska rena sin skam och återupprätta sin heder. Det är alltså när kvinnan inte längre ses som kysk då mannen förlorar sin heder. Mannen tappar därmed ansiktet inför sin omgivning och då hedern är det som värderas högst, till och med högre än familjemedlemmars liv, agerar gärningsmännen och mördar offret. Detta stämmer överens med vad Akpinar (2003) säger om att kvinnas sexualitet måste övervakas och kontrolleras av mannen då hon själv saknar självkontroll över sin sexualitet. Den centrala kategorin kränkt och vanhedrad som erhöles av resultatet är fullt ut applicerbart i alla dessa fall utom ett då denna gärningsman skyllde brottet på en utomstående individ. Detta betyder

att även när gärningsmännen förnekade att brottet handlade om heder tog de upp i förhören att de på något sätt blivit kränkta eller vanhedrade av offret. Detta tyder på att hederskulturen är starkt rotad i gärningsmännen då de själva inte vill erkänna detta för en utomstående part. Dock lyser detta igenom på deras indirekta svar då gärningsmännen ständigt återkommer till detta ämne.

Flera av gärningsmännen legitimerade sitt brott genom att skylla på oro och psykisk instabilitet. Detta kan inte uteslutas då det finns forskning som stöder påståendet att individer som lever i en hederskultur är under psykisk press. Enligt Alizadeh et al. (2011) skapar de kulturella skillnaderna en konflikt mellan barnen och deras föräldrar som resulterar i att den psykiska ohälsan ökar. Därutöver menar Akpınar (2003) att när den etniska minoriteten som har patriarkala värderingar känner sig diskriminerade tenderar denna minoritet att bli mer inåt bunden och hålla hårdare på sina egna kulturella värderingar och därigenom öka trycket på att kvinnorna ska efterleva dessa hedersrelaterade koder. Rimligtvis bör ett hårdare tryck av hedersnormerna öka den sociala ohälsan och då kan ett stöd för detta utläsas i gärningsmännens legitimering av brottet. Att leva i en hederskultur är i sig leva i en ständig stress och rädsla över att förlora sin heder. Gärningsmännen berättar i förhören om att de har upplevt en stress och rädsla på grund av offrets leverne som har orsakat vanheder för familjen. Denna stress och rädsla är knuten till offrets levnadssätt där gärningsmännen har förlorat den sexuella kontrollen över offret. Sedem och Ferrer-Wreder (2014) uppger att fädernas rädsla består i att döttrarna inte ska bete sig enligt hederskulturens sexuella norm och därmed dra vanheder över familjen. Fäderna upplevde då en ständig oro över hur omgivningen skulle döma dem. Dessutom påvisar Akpınar (2003) att de flesta turkar lever tillsammans i områden där de ges utrymme att kontrollera varandra och rykten kan spridas. Detta är applicerbart även på andra etniska minoriteter.

Ytterligare en central kategori är att gärningsmännen legitimerar sitt brott genom att påstå att de blev attackerade och handlade i nödvärn. Detta är i sig inte förvånande då det är ett sätt att försöka bli frikänd eller få någon form av strafflindring. Det som kan utläsas är att det kan handla om att gärningsmannen har en rädsla av att domstolen kan se på gärningsmannen som en kvinnoförtryckare. Detta vinner stöd av intervjuerna som gjordes av Sedem och Ferrer-Wreder (2014) på fäder där det framgår att det fanns en ilska hos fäderna över att svenska samhället och även deras egna döttrar såg på dem som kontrollerande tyranner. Därmed kan det finnas en ovilja att erkänna att brottet handlar om hederskultur.

En annan central kategori som identifierats är att gärningsmännen förnekar att brottet handlar om heder. Denna centrala kategori hänger ihop med den tidigare kategorin genom att gärningsmännen som helt förnekat att brottet handlar om heder har även uppgett att de antingen handlade i nödvärn eller blivit attackerad av offret. Dessutom tenderar dessa gärningsmän att till större del skylla på psykisk ohälsa. Anledningen till att gärningsmännen väljer att förneka att brottet handlar om heder står att finna i flera olika orsaker. En tanke är att det kan handla om att som minoritet vill individen ändå vara socialt accepterad av det nya värdlandet. I sådana fall vill inte gärningsmannen påvisa att han lever i en hederskultur då denna kan vara mycket främmande för individer som själva inte lever i denna kultur. Detta blir då ett sätt för gärningsmannen att inte tappa ansiktet och istället skylla på orsaker som psykisk ohälsa och att gärningsmannen handlade i nödvärn eller blev attackerad. Denna legitimering är mer socialt accepterad i den västerländska kulturella normen.

Av domarna framkom det att det finns en ovilja från gärningsmännen att erkänna att de lever efter en hederskontext när de bor i ett västerländskt land. Inom den kulturella grupp gärningsmännen tillhör existerar hederskulturen och det västerländska ses som något avvikande. Däremot när det gäller den sociala interaktionen med det rådande västerländska synsättet och levnadssättet vill gärningsmännen inte påvisa sin egen hederskultur. Oavsett om gärningsmännen rör sig i två olika kulturer där den ena är hederskulturen från hemlandet och

den andra den svenska kulturen finns alltid hederskulturen närvarande. När den upplevda kränkningen bli för stark upplever gärningsmannen att han måste handla för att rena skammen och återfå sin heder. Detta oavsett om han är assimilerad till den västerländska kulturen genom exempelvis arbete och socialt liv utanför den egna kulturella gruppen. Hederskulturen och det tankesätt det för med sig är djupt inrotat i individen och det finns alltid kvar och när den upplevda kränkningen blir för stor tvingas gärningsmannen till handling.

En intressant aspekt i detta är att analysera dom 1 där gärningsmännen ställdes inför rätta både i hemlandet och i Sverige. Då gärningsmännen ställdes inför rätta i hemlandet erkände dessa fullt ut att brottet handlade om heder medan de ändrade sin historia fullständigt i tingsrätten. Frågan man då måste ställa sig är varför denna ändring? Med anledning till hur domstolen i hemlandet har resonerat kring domslutet, där de inhiberade straffet för att det var att se som hedersamt, förefaller det som att gärningsmännen hade en god anledning för att tala sanning. Detta sätt att utdöma straff påvisade Kulwicki (2002) där han förklarar hur lagen i Jordanien ursäktar mord som begås i hederns namn. Här syns det hur central hedern är i dessa kulturer då även rättssystemet har separata straffsatser för hedersbrott. När tingsrätten i Sverige prövade målet var gärningsmännen inte villiga att erkänna. Detta kan bero på flera olika orsaker. Den mest uppenbara är att gärningsmännen genom att förneka hoppades på att undra sig straff. Den andra aspekten handlar om att det kan finnas en ovilja hos gärningsmännen att erkänna att hederskulturen är centralt dominerande i deras tankemönster, och då för individer som själva inte lever i en hederskultur.

Metoddiskussion

Eftersom detta arbete inriktar sig på att få fram svaren genom att analysera domar från tingsrätt samt hovrätt är det klart att gärningsmännens berättelser inte nödvändigtvis är med verkligheten sanningsenliga. Det ligger i sakens natur att gärningsmän oavsett vilken brottskategori det handlar om försöker att undra sig straff eller få någon sorts straff lindring genom att inte vara sanningsenliga och med andra ord ljuga för att få fördelar.

Vidare är det ett begränsat antal domar som har analyserats och detta med anledning till att det är svårt att få fram domar som är relaterade till heder. Hedersbrott har i Sverige ingen egen klassificering vilket innebär att domstolarna inte har något register över hedersrelaterade domar. Därför krävs det ett tidskrävande arbete för att spåra upp domar som handlar om hedersrelaterat våld och det ledde till att det inte gick att spåra fler än nio domar. Det krävdes mycket detektivarbete för att hitta ett namn på ett offer eller gärningsman för att komma vidare och hitta information som kunde lämnas till tingsrätten i aktuell stad för att få fram ett målnummer och i slutändan en dom. Hade urvalet av domar varit större skulle ett tydligare mönster kunna urskiljas. Ett av problemen som uppstod var att en av gärningsmännen helt förnekade all inblandning i mordet och därav följde att materialet som erhöles av den domen var mindre omfattande.

Domarna som underlag till analysen är i sig inte optimalt att arbeta utifrån, då dessa redan är transkriberade och ett steg i processen missas. Författaren har av uppenbara skäl inte närvarat själv vid förhören och därigenom missat möjligheten att få fram nyanser ur gärningsmännens svar när det gäller kroppsspråk, mimik och tonfall som skulle kunna påverka analysen. Därutöver saknas det kännedom om hur åklagaren har ställt sina frågor i förhöret. Hur frågor ställs kan vara av avgörande betydelse för vilket svar som erhålls. Denna studie tar avstamp i gärningsmännens utsagor för att söka svaret på frågan hur gärningsmännen legitimerar sitt brott i relation till hedersbegreppet. De som dock är en styrka av att använda sig utav domstolsdomar är att det är förhørsledare samt åklagare som alla är utbildade i förhörstekniker som har förhört gärningsmännen och fått fram relevant information. Det finns dessutom ett omfattande och gediget arbete i form av en

förundersökning i varje enskilt fall. Detta gör att det framkommer information i gärningsmännens berättelser som inte skulle gå att få fram på något annat sätt.

När det gäller ämnesvalet tedde det naturligt att skriva om hedersrelaterat våld och förtryck då författaren har ett stort engagemang i dessa frågor. Genom tidigare arbeten då författaren har kommit i kontakt med både förövare och offer för det hedersrelaterade våldet och förtrycket har författaren sett stora kunskapsbrister i detta område. Dessa brister och den okunskap som finns i olika instanser i samhället har motiverat författaren till att belysa och i bästa fall bidra till att förståelsen kring denna kontext ökar. Författaren har varit medveten om sina förkunskaper under arbetets gång och har därför förhållit sig opartisk mot relevant forskning. Då författaren tidigare har arbetat med både förövare och offer har en medvetenhet övats upp om att inte lägga in personliga värderingar i kontakten, som i detta fall handlar om en analys av domar. Samtliga domar innehåller tragiska livsöden och en lång historia innan mordet sker och dessa är bestialiskt utförda.

Gärningsmännens legitimeringar av brotten i relation till hedersbegreppet har framkommit på ett tydligt sätt där det även visats sig tidigare i detta arbete att det finns stöd i tidigare forskning på hedersbegreppet. De centrala kategorierna i resultatet från analysen är förmodligen representativa. Det är möjligt att generalisera detta resultat på frågeställningen på gärningsmän som lever i en hederskultur i ett västerländskt samhälle. Det resultat som framkommit är överensstämmande med att individer som lever efter en hederskultur är oberoende på vart i världen de lever i. Hederskulturen flyttar med från hemlandet eftersom det är starkt inrotat i individens tankesätt. Resultatet av denna studie om den skulle ske i ett land där hederskulturen är den dominerande kulturen skulle till viss del te sig annorlunda. De centrala kategorierna nödvärn samt förnekelse av hederskulturen skulle sannolikt inte vara representerade. Däremot skulle den centrala kategorin kränkt och vanhedrad vara den främsta orsaken till legitimering av hedersmord.

Att öka förståelsen kring hedersbrott kan ha en egen självlyftande agenda, då kunskapen sprids och medvetenheten kring hur förövarna resonerar, kan de individer som kommer i kontakt med hederskulturen förstå den komplexa situationen och inse att insatser som i vanliga fall skulle fungera inte fungerar i denna situation. Genom att upptäcka mönster tidigare hos offer och även förövarna där hjälp kan sättas in i ett tidigare skede kan dessa hedersmord förhoppningsvis förhindras. Exempelvis kan skolpersonal vara uppmärksamma på flickor när de pratar om att åka tillbaka till sitt hemland. Skolpersonal kan då ställa följdfrågor för att säkerställa att det inte handlar om ett bortgift eller att flickan fruktar för sitt liv. Innan man kan starta en seriös diskussion kring framtida forskning inom ämnet är det viktigt att förstå att det som faktiskt behövs är att personal inom skol, sjukvård, polis, socialtjänst och andra viktiga delar av samhället får information och kunskaper kring hederskulturen och hur man bäst hjälper individer som lever i en hederskultur. Det viktigaste är att få till nätverk som kan samordna resurser från hela samhället. Däri kan forskningen hjälpa till att få fram hur dessa nätverk kan vara organiserade för att effektivt bekämpa detta problem.

Anledningen till att förövarna står i fokus i denna analys är att det är dom som behöver få sitt tankesätt ändrat men detta är något som behöver göras vid väldigt ung ålder. Författarens förhoppning är att det forskas vidare inom detta fenomen för att få fram metoder som kan användas i samtal med ungdomar som lever i en hederskultur för att påverka deras sätt att tänka kring heder. En förhoppning är att begreppet hedersbrott får en egen klassificering i svensk lag. Därav skulle det bli lättare att lagföra förövarna och öka tryggheten för offren.

Referenser

- Akpinar, A. (2003). The honour/shame complex revisited: Violence against women in the migration context. *Women's Studies International Forum*, 26, 5, 425-442.
- Alizadeh, V., Hylander, I., Kocturk, T., & Törnkvist, L. (2010). Counselling young immigrant women worried about problems related to the protection of family honor from the perspective of midwives and counsellors at youth clinics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 24, 32-40.
- Alizadeh, V., Törnkvist, L., & Hylander, I. (2011). Counselling teenage girls on problems to the protection of family honor from the perspective of school nurses and counsellors. *Health and Social Care in the Community*, 19, 5, 476-484.
- Caffaro, F., Ferraris, F., & Schmidt, S. (2014). Gender differences in the perception of honour killing in individualist versus collectivistic cultures: Comparison between Italy and Turkey. *Sex Roles*, 71, 269-318.
- Carbin, M. (2014). The requirement to speak: Victim stories in Swedish policies against honour-related violence. *Women's Studies International Forum*, 46, 107-114.
- Hague, G., Gill, A. K., & Begikhani, N. (2013). Honour-based violence and Kurdish communities: Moving towards action and change in Iraqi Kurdistan and the UK. *Journal of Gender Studies*, 22, 4, 383-396.
- Ijzerman, H., & Cohen, D. (2011). Grounding cultural syndromes and values in honor and dignity cultures. *European Journal of Social Psychology*, 41, 456-467.
- Kulwicki, A. D. (2002). The practice of honor crimes: A glimpse of domestic violence in the arab world. *Issues in Mental Health Nursing*, 23, 77-87.
- Meetoo, V., & Mirza, H. S. (2007). There is nothing honourable about honour killings: Gender, violence and the limits of multiculturalism. *Women's Studies International Forum*, 30, 187-200.
- Rexvid, D. (2012). Heroes, hymen and honour: A study of the character of attitude change among male youth with their roots in an honour-based context. *Review of European Studies*, 4, 2, 22-32.
- Sedem, M., & Ferrer-Wreder, L. (2014). Fear of the loss of honor: Implications of honor-based violence for the development of youth and their families. *Child Youth Care Forum*, 44, 225-237.
- Standish, K. (2014). Understanding cultural violence and gender: Honour killings; Dowry murder; The zina ordinance and blood-feuds. *Journal of Gender Studies*, 23, 2, 111-124.
- Yurdakul, G., & Korteweg, A. C. (2013). Gender equality and immigrant integration: Honor killing and forced marriage debates in the Netherlands, Germany, and Britain. *Women's Studies International Forum*, 41, 204-214.

Tingsrättsdomar:

Mål nummer: B 338-00

Mål nummer: B 237-02

Mål nummer: B 4146-05

Mål nummer: B 3418-10

Mål nummer: B 2848-12

Mål nummer: B 11113-12

Mål nummer: B 2126-12

Mål nummer: B 11750-15

Hovrättsdom: Målnummer: B 1338-11